

پیشینه علوم اجتماعی در جهان اسلام (۱ از ۳)

در **اسلام**، علم از مهم‌ترین ارزش‌هاست. در **قرآن کریم** از علم به عنوان هدف آفرینش یاد شده است؛ علم، **علت** برتری انسان بر فرشتگان معرفی گردیده و انسان به سبب علم، خلیفه خداوند در زمین شده است.

قرآن کریم کتاب علم است. **پیامبران** نیز برای تعلیم و تربیت آدمیان مبعوث شده اند. علم مراتب و انواعی دارد و یادگیری همه علوم، ارزش یکسانی ندارد.

آموختن برخی علوم مانند **سحر**، در اسلام **منع** شده و در مقابل، یادگیری برخی علوم، لازم و **ضروری** دانسته شده است.

در واقع، مسلمانان به آموختن **علم نافع** تشویق شده اند و از یادگیری علمی که فایده ای نداشته باشد، منع گردیده اند.

ویژگی های علوم نافع :

علوم ابزاری که نیازهای روزمره جامعه اسلامی را برطرف می‌کنند، مانند علم پزشکی، علوم فنی و مهندسی و علوم پایه که **مادر** این علوم به شمار می‌آیند، از علوم **نافع** اند.

علمی که درباره چگونگی استفاده از **علوم ابزاری و اهداف**، ارزش‌ها و آرمان‌های انسان صحبت می‌کنند نیز علم **نافع** هستند.

، علمی که دربارهٔ **حقیقت** انسان و آغاز و انجام او سخن می‌گویند این دسته از علوم یعنی علم به **نفس**، علم **توحید** و علم به **مبدأ و معاد**، از نافع‌ترین علوم شمرده شده‌اند.

علم به **جامعه و تاریخ** (علوم اجتماعی) نیز از دیگر علوم هستند که اگر به قصد درس آموختن از رفتار گذشتگان و شناخت **قوانین اجتماعی** برای استفاده از آن قوانین در حال و آینده آموخته شوند، **علم نافع** هستند.

علوم ابزاری از روش **حسی و تجربی** استفاده می‌کنند؛ اما علمی که دربارهٔ آغاز و انجام زندگی انسان یا ارزش‌ها و آرمان‌های او مانند عدالت، مسئولیت و آزادی سخن می‌گویند، از روش‌های **عقلانی و وحیانی** بهره می‌برند.

در **جهان اسلام**، به سبب این‌که روش علمی به روش **حسی و تجربی** محدود نمی‌گردد و **عقل و وحی** نیز به عنوان دو ابزار شناخت علمی به رسمیت شناخته می‌شوند، **علوم نافع** به علوم ابزاری محدود نمی‌گردند و علوم دیگر را نیز دربر می‌گیرند

قرآن کریم کتاب هدایت بشری است و در مسیر هدایت، به زندگی اجتماعی انسان توجه ویژه‌ای دارد. **قرآن** در موارد متعددی هم به **توصیف و تبیین** زندگی اجتماعی انسان‌ها می‌پردازد

هم به **نقد و ارزیابی** جوامع و فرهنگ‌های بشری می‌پردازد و هم **جامعه آرمانی** مورد نظر خود را ترسیم می‌کند.

قرآن کریم، قوانین حاکم بر تداوم و تغییر جوامع و امتهای مختلف را «سنت‌های الهی» می‌نامد و آدمیان را برای شناخت این سنت‌ها تشویق می‌کند.

متفکران مسلمان دربارهٔ سنت‌های اجتماعی در قرآن کتاب‌هایی نوشته اند. کتاب‌های «سنت‌های تاریخی قرآن» اثر محمد باقر صدر و «سنت‌های اجتماعی در قرآن کریم» از احمد حامد مقدم

علاوه بر این، به فرهنگ‌های مختلف و امتهای گذشته نیز اشاره می‌کند و رفتار و فرهنگ گذشتگان را مورد ارزیابی انتقادی قرار می‌دهد؛ رفتار عاقلانه آن‌ها را تأیید می‌کند و از رفتار جاهلانه و سفیهانه آن‌ها انتقاد می‌کند.

ویژگی های جامعه آرمانی :

- ۱- در آن به عدالت و قسط رفتار می‌شود.
- ۲- جامعه آرمانی قرآن، فرهنگ حق دارد و در آن به کسی ظلم نمی‌شود و در برابر ظلم دیگران مقاومت می‌شود.
- ۳- این جامعه، قصد ظلم به دیگر جوامع را ندارد اما ظلم دیگران را هم نمی‌پذیرد،

- ۴- تا آنجاکه بتواند به ستم دیدگان و مستضعفان جهان یاری می‌دهد.
- ۵- قرآن کریم یادآوری می‌کند که پیامبران خدا برای تعلیم این‌گونه معارف و ساختن جامعه و فرهنگ، بر اساس عدالت و قسط مبعوث شده اند

قرآن کریم انسان‌ها را به **مشاهده آثار** و رفتار جوامع مختلف و **تعقل** درباره آنها تشویق کرده است.

بنابراین، قرآن هم **حس و تجربه** را از ابزارهای علم اجتماعی می‌داند و هم از **عقل و وحی** به عنوان دو ابزار علمی دیگر یاد می‌کند و از همگان می‌خواهد که از این ابزارها برای علم‌آموزی و شناخت حقایق و وقایع اجتماعی و تاریخی استفاده کنند.

در عین حال، کسانی را که شناخت علمی را به شناخت **حسی و تجربی** محدود می‌کنند، مورد **نکوهش** قرار می‌دهد.

مدرسه مجازی اینو